

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Навчально-науковий інститут № 3

Кафедра а психології, соціології та педагогіки

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни
«ОСНОВИ ПОЛІГРАФОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти
053 «Психологія»
(практична психологія)

Вінниця 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від № 14.08.2024 року № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою ННІ № 3
Протокол від 09.08.2024 року № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри психології, соціології та педагогіки
(протокол від 08.07.2024 року № 13)

Розробники:

Доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС,
кандидат психологічних наук, доцент – Ляска О.П.

Рецензенти:

1. Професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, доктор психологічних наук, доцент – Волинець Н.В.
2. Доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент – Доценко В.В.

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

НОМЕР ТА НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ТЕМИ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН, ВІДВЕДЕНИХ НА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ						ВИД КОНТРОЛЮ
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема № 1. Нормативно-правове регулювання діяльності поліграфа в світі, Україні, Національній поліції України	8	2	-	-	-	6	екзамен
Тема № 2. Візуальна психодіагностика як психологічний метод виявлення прихованої інформації	10	2	-	-	-	8	
Тема № 3. Особливості діагностики брехні під час допиту або опитування	10	2	2	-	-	6	
Тема № 4. Психологічні складові досліджень із використанням комп'ютерного поліграфа	10	2	2	-	-	6	
Тема № 5. Психофізіологічні складові досліджень із використанням комп'ютерного поліграфа	12	4	2	-	-	6	
Тема № 6. Загальні правила та вимоги до проведення дослідження на поліграфі	8	2	2	-	-	4	
Тема № 7. Порядок проведення перед та післятестової бесіди.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 8. Методики проведення дослідження на поліграфі.	12	4	2	-	-	6	
Тема № 9. Проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа	12	4	2	-	-	6	
Всього	90	24	14	-	-	52	екзамен

3. Методичні вказівки до семінарських та практичних занять

Тема № 3. Особливості діагностики брехні під час допиту або опитування

Семінарське заняття: Особливості використання поліграфу в поліцейській діяльності для виявлення нещирості.

Навчальна мета заняття: формування знань про сутність і психологічні особливості брехні, її способів фіксації, ролі поліграфних приладів в проведенні допитів й опитувань в процесі реалізації правоохоронної діяльності.

Кількість годин – 2 години

Ключові слова: адаптація, афект, вегетативна реакція, увага, інформація, когнітивний дисонанс, конфлікт, особистісний смисл, брехня, мотивація, адаптаційний синдром, оптимальний функціональний стан, поліграф, потреба, стрес, умовний рефлекс, функціональний стан людини, емоції.

Навчальні питання:

1. Психологічний зміст феномену брехні.
2. Психологічні і психофізіологічні способи виявлення брехні.
3. Роль і значення психофізіологічних досліджень з застосуванням поліграфних приладів в суспільстві.
4. Практика проведення допитів і опитувань за допомогою використання поліграфних приладів за кордоном.
5. Історія використання поліграфів в Україні.

Методичні вказівки:

До першого питання:

Проаналізуйте запропоновані поняття щодо їх подібності та відмінностей: «Розпізнавання брехні», «виявлення інформації, що приховується», «оцінка достовірності інформації». Яке з представлених понять найточніше відображає сутність перевірки на поліграфі.

До другого питання:

Назвіть найпоширеніші методи оцінки достовірності інформації, дайте їм коротку характеристику з погляду ознак брехні, що діагностуються. Проаналізуйте їх (методи) можливості під час проведення психофізіологічного обстеження із застосуванням поліграфа.

До третього питання:

Проаналізуйте запропоновані теоретичні концепції з погляду їхнього внеску забезпечення результативності перевірки на поліграфі:

- умовно-рефлекторна теорія;
- теорія загрози покарання;
- теорія активації;
- теорія афекту;
- інформаційна теорія;
- теорія конфлікту;

- мотиваційна теорія;
- теорія когнітивного дисонансу.

До четвертого питання.

Проаналізуйте ресурси Інтернету та представте п'ять сайтів (адреса), що розкривають проблеми застосування поліграфа. Дайте їм (проблемам) коротку характеристику з точки зору їхнього впливу на формування у фахівця навичок ефективної роботи з поліграфом.

Завдання. Перерахуйте провідних вітчизняних фахівців, які вплинули на формування наукових основ застосування поліграфа, та охарактеризуйте їхній внесок у розвиток цієї галузі.

Завдання. Розкрийте ключові ідеї представлених нижче зарубіжних фахівців з погляду їхнього вкладу в теорію та практику використання спеціального пристрою реєстрації психофізіологічних показників, що називається поліграфом (табл. 1).

Таблиця 1

№ п/п	Спеціаліст	Ключові ідеї
1	Ломброзо Ч.	
2	Бенуссі В.	
3	Моссо А.	
4	Марстон У.	
5	Кілер Л.	
6	Ларсон Дж.	
7	Кірчер Дж.	
8	Ліккен Д.	
9	Раскін Д.	
10	Бакстер К.	
11	Рейд Дж.	
12	Крейпол Д.	

До п'ятого питання:

Розкрийте зміст фундаментальних принципів науки з погляду їх використання при психофізіологічному обстеженні із застосуванням поліграфа:

- принцип додатковості;
- принцип спостережливості;
- принцип детермінізму;
- принцип «бритва Окама».

Завдання 8. Дайте характеристику словесно-асоціативного тесту К. Г. Юнга з погляду його внеску у технологію проведення психофізіологічного обстеження із застосуванням поліграфа.

Тестові завдання

1. В якому із запропонованих варіантів відповіді правильно вказано

дослівний переклад терміна «поліграф»?

багато, пишу;
броехня, знайти;
дихаю, пишу;
пульс, вимір.

2. Вид нещирості, при якому жертва спеціально вводиться в обану шляхом приховування потрібної їй інформації ...

активна брехня;
замовчування;
дезінформуюча пастка;
напівправа.

3. Прізвище науковця, який вперше застосував інструментальний психофізіологічний метод встановлення істини в суді по відношенню до підозрюваної особи ...

Марстон У.;
Ломброзо Ч.;
Чапек К.;
Лурія А. Р.

4. Прізвище вченого, який розробив в 1921 г. пристрій для одночасної реєстрації кров'яного тиску, пульсу і дихання, що стало, в кінцевому рахунку, прообразом сучасного поліграфа ...

Ларсон Дж.;
Марстон У.;
Бакстер К.;
Ломброзо Ч.

5. В основі якої теорії, що пояснює результативність психофізіологічного дослідження, лежить положення про те, що кожному демонстрованому стимулу в організмі опитуваного відповідає свій рівень активації нервових процесів, який, в результаті, викличе свій рівень відповідних реакцій ...

мотиваційна теорія;
умовно-рефлекторна теорія;
теорія активації;
теорія загрози покарання.

Теми рефератів:

1. Детекція брехні
2. Невербальні ознаки нещирості.

Література:

Основна: 1, 2, 3

Допоміжна: 1, 4, 5, 6, 7, 8

Інформаційні ресурси в Інтернеті: 1, 2, 4, 5

Тема № 4. Психологічні складові досліджень із використанням комп'ютерного поліграфа

Семінарське заняття: Психологічні складові досліджень із використанням комп'ютерного поліграфа

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, формування усвідомлення впливовості емоційної складової в поліграфному дослідженні.

Кількість годин – 2 години

Ключові слова: емоції, переживання, прояви емоцій, оцінне судження поліграфолога, мотив, потреба, неінструментальні засоби детекції нещирості, вираження емоцій, експресія.

Навчальні питання:

1. Взаємозв'язок засобів неінструментальної та інструментальної детекції нещирості.

2. Емоції: їх поділ та характеристика.

3. Вплив емоцій на оцінку суджень поліграфолога за результатами виконаних ним досліджень.

Методичні вказівки:

До першого питання:

Чи можете ви назвати когось зі знайомих, близьких або відомих осіб майстром брехні (віртуозним брехуном). Опишіть його психологічний портрет, обґрунтувавши фактами його «мистецтво» обману.

Завдання. Складіть табличку видів, мотивації та причин власної брехні, починаючи від дитинства до сьогодні. Здійсніть психологічний аналіз умов формування видів брехунів, використаних вами.

До другого питання:

Встановіть відповідність між видами маніпуляції і їх тлумаченням.

1.	Ппровокація	співрозмовник вагається між декількома стратегіями поведінки; партнер певними діями або словами підштовхує його в потрібному напрямку; жертва обманює сама себе
2.	Маніпуляції з інформацією, селекція	варіант пересмикування, при якому навколо факту створюється відповідне оформлення і підноситься інформація під певним кутом зору
3.	Маніпуляції з перекручуванням	виділення одних сторін і замовчування інших, перебільшення або применшення чогось, обґрунтування своєї позиції найсильнішими аргументами, а на користь позиції опонента – найслабшими; приховування частини відомостей
4.	Маніпуляції з інформацією, «ефект рамки»	підміна цілей, коли своя мета видається за мету іншої людини
5.	Перевертання	спосіб подачі інформації, при якому увага залучається до якогось певного факту або властивості предмета, явища, котрий найбільш

		вигідний для джерела інформації
6.	Маніпуляції з інформацією, спотворення	вибірковий підхід до інформації; повідомлення тільки тих відомостей, які вигідні адресату
7.	Підштовхування	співрозмовника змушують до невикладних дій, отримуючи від цього вигоду

До третього питання:

Візьміть будь-яку картинку чи зображення, де присутні двоє або більше осіб, і намагайтеся пояснити, про що говорить мова їхнього тіла.

Скажімо, на фотографії зображено чоловіка і жінку, що сидять та розмовляють між собою. Їхні голови повернуті одна до одної, погляди аналогічно.

Жінка тулубом частково повернута до чоловіка і злегка нахилена. Її ліва рука опирається на стегно, долонею донизу з децю розчепіреними пальцями. Права рука зігнута в лікті і напрямлена до співрозмовника. Вказівний та великий пальці відігнуті, решта зігнуті в кулак.

Ноги частково спрямовані в бік співрозмовника. Тулуб чоловіка прямий, голова частково нахилена ліворуч, рот привідкритий. Руки звернені до власного тулуба з відкритими долонями. Ноги децю розставлені та частково повернені до жінки.

Це – один із варіантів, що можна розповісти з першого погляду на це фото. Постарайтесь інтерпретувати зображення на них, інші фотографії і картинки, щоб виробити навички психологічного аналізу невербальних проявів.

Завдання. Попробуйте не просто формально розповісти – що на фото, а пояснити, що відбувається поміж людьми.

Ймовірно, що особа жіночої статі виконує провідну роль у розмові, вона налаштована рішуче, акцентуючи увагу на деталях розмови.

Вона впевнена у правильності своїх слів; домінує за рахунок захвату території; демонструє готовність до активної боротьби.

Чоловік відчуває дискомфорт, він напружений і намагається довести свою правоту співрозмовнику; демонструє елементи недовіри та позицію захисту.

Не забувайте, що інтерпретація у вправі – це лише здогади без будь-якого підкріплення серйозними висновками.

Суть вправи полягає у тому, щоби спробувати словами пояснити те, що бачите.

Завдання. Ігри з друзями.

В основі цього завдання – звичайне спілкування в неформальній дружній обстановці. Для цього спробуйте змодельовати ситуацію, в момент якої виникатимуть певні сигнали тіла.

Наприклад, поставте заплутане запитання з двояким змістом своїм рідним, близьким чи друзям і прослідкуйте за утвореними сигналами когнітивного процесу, прийняття рішення чи нерозуміння.

За бажанням потренуйтеся в інтерпретації сигналів захисту. Для цього у

бесіді подайте свою думку так, щоб ваш співрозмовник був категорично налаштований протилежно. Посперечайтесь з ним, відстоюйте власну позицію – і ви одразу отримаєте букет сигналів захисту, а можливо, й агресії. Якщо ваш співрозмовник не з образливих, можете спровокувати його на конфлікт. В кінці подякуйте співбесіднику за експеримент.

Розповідаючи про щось надскладне або малозрозуміле, ви можете прослідкувати за сигналами нерозуміння і спантеличення.

Такі експерименти варто проводити в групах, для цього дайте учасникам бесіди різні завдання і слідкуйте за їхньою реакцією. Завершуючи, спільно проаналізуйте проявлені ними невербальні сигнали.

Завдання. Оберіть особу в політиці, яка викликає у вас найбільше зацікавлення. Знайдіть якомога більше фото- й відеоматеріалів, виступів. Спробуйте оцінити рівень правдивості при спілкуванні з аудиторією та віднайдіть якомога більше маркерів брехні.

Під час аналізу візьміть до уваги міміку, жести, позу, рухи та особливості вербальних висловлювань.

Тестові завдання

1. Комплексне дослідження вербальних і невербальних проявів досліджуваної особи, зафіксованих в аудіо- і відеозаписах, називається

- 1) аргументами;
- 2) експертною оцінкою;
- 3) артефактами;
- 4) свідченнями

2. Соціальна перцепція –це:

- 1) сприйняття зовнішніх ознак людини, зіставлення їх з її особистісними характеристиками, тлумачення і прогнозування на цій підставі її дій і вчинків;
- 2) в правдивих свідченнях можуть бути елементи брехні;
- 3) реєстрація (психологічне сприйняття) будь-яких не-узгодженостей у деталях отриманих відомостей;
- 4) події, які відбувалися в реальності і можуть бути підтверджені іншими особами.

3. До психологічної оцінки відомостей неінструментальної детекції брехні відносять:

- 1) невербальну комунікацію;
- 2) вербальну комунікацію;
- 3) невербальну і вербальну комунікацію;
- 4) невербальну комунікацію і деякі елементи вербальної.

4. Заспокійливі погладжування ніг на початку комунікації, зміна їх кількості та інтенсивності при ставленні важких запитань є ознакою:

- 1) впевненої поведінки;
- 2) відволікання від стресової ситуації і зниження інтенсивності емоційної напруги;
- 3) людина володіє знаннями по суті питання, однак обманює або не бажає говорити про значущу для неї тему;
- 4) відновлення комфортного стану.

5. Як проявляється смуток:

- 1) неспокій, побоювання, настороження, переляк, жах, напруженість в губах;
- 2) вербальна і невербальна агресія, потреба в активних діях, відсутнє розширення крил насу;
- 3) відсутність правильних ознак в області чола, опущені зовнішні кінчики брів, зменшена потреба в спілкуванні, повільне спілкування;
- 4) зневага, погордливість, надмірна напруженість нижніх повік.

Теми рефератів:

1. Особливості провадження поліграфних досліджень за кримінальними справами.
2. Особливості проведення судових психологічних експертиз із застосуванням поліграфу.
3. Теорія і практика альтернативних підходів до тестування , модифікованих прийомів у практиці поліграфологічного тестування.
4. Аудіовізуальна діагностика особистості. Ознаки акцентуації особистості.

Література:

Основна: 1-3

Допоміжна: 1,3,4-6, 8,9,10,11

Тема № 5. Психофізіологічні складові досліджень із використанням комп'ютерного поліграфа

Семінарське заняття: Аналіз фізіологічних показників у поліграфному дослідженні

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, сприяти виробленню у здобувачів другого рівня вищої освіти стосовно розуміння методики аналізу фізіологічних показників в процесі поліграфного дослідження.

Кількість годин – 2 години

Ключові слова: артеріальний тиск, ініціатор перевірки, інструктаж, шкірна реакція, матеріали психофізіологічного дослідження, надійність, досліджуваний на поліграфі, плетизмографія , поліграфолог, психофізіологічне дослідження з використанням поліграфу; сенсорний блок, тремор.

Навчальні питання:

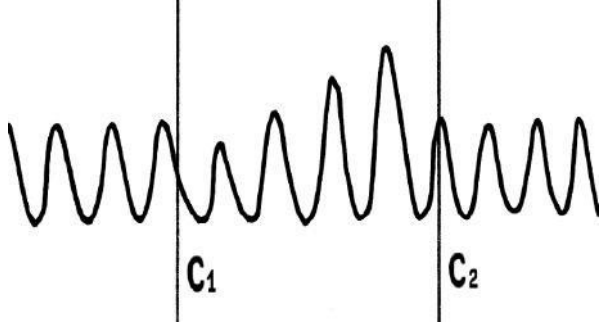
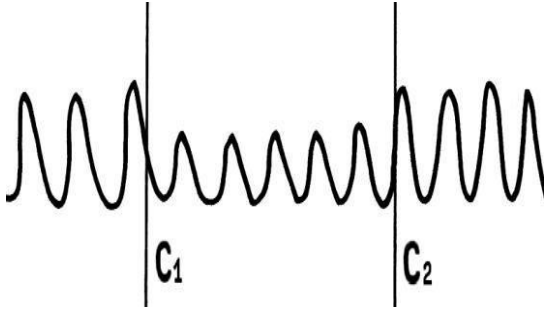
1. Поліграма: загальне поняття і структура.
2. Канали динаміки грудної та діафрагмальної респіраторної активності
3. Канал динаміки електрошкірної активності – фазична та тонічна складова
4. Канал активності центрального кровообігу
5. Канал динаміки активності периферійного кровообігу (фотоплетизмограма)
6. Канал контролю динаміки рухової активності (тремору тіла)
7. Канал контролю динаміки акустичної активності

Методичні вказівки:

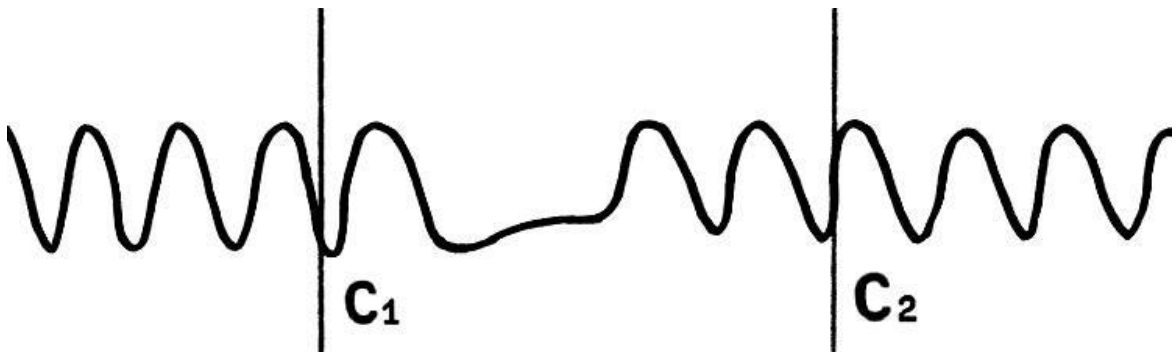
До першого питання:

Визначте інформативні ознаки, що відображенні на рисунках. В якому інформаційному каналі зареєстрований кожна ознака (табл. 1).

Таблиця 1

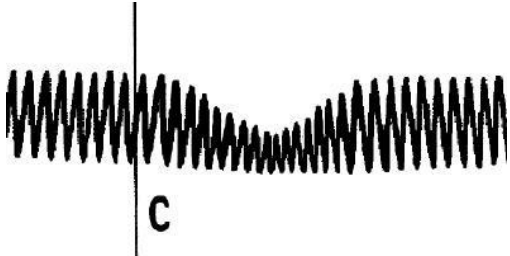

	
Рис. 1	Рис. 2

Завдання. Визначте інформативну ознаку, що продемонстрованго на рисунку. В якому інформаційному каналі зареєстровано дану ознаку.

Завдання. Визначте інформативні ознаки, що відображенні на рисунку. В якому інформаційному каналі зареєстрований кожна ознака (табл. 2).

Таблиця 2

	
Рис. 1	Рис. 2

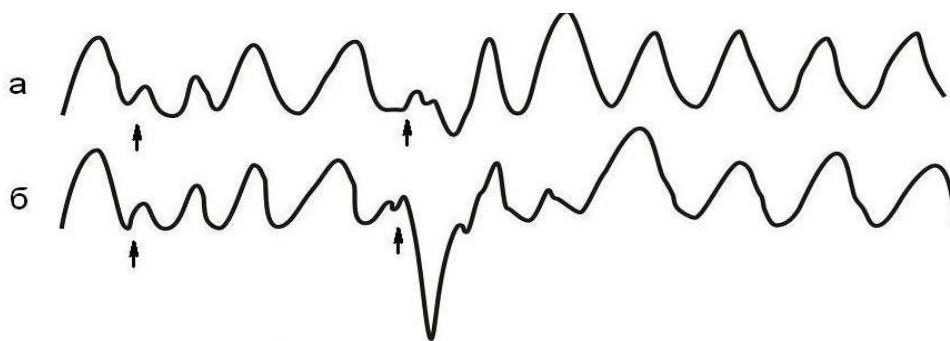
До другого питання

Завдання. Визначте інформативні ознаки, що відображенні на рисунках. В якому інформаційному каналі зареєстрований кожна ознака (табл. 3).

Таблиця 3

	
Рис. 1	Рис. 2

Завдання . Проаналізуйте рисунок на предмет змін, що відбулися в каналах верхнього (а) і нижнього (б) дихання в місцях, що позначені стрілками. Який висновок повинен зробити поліграфолог, споглядаючи таку картину:

До третього питання:

Завдання. Охарактеризуйте технологію оцінки зареєстрованих даних по поліграмі з використанням 3-ох бальної системи оцінки поліграм.

Завдання. Охарактеризуйте технологію оцінки зареєстрованих даних по поліграмі з використанням 7-ми бальної системи оцінки поліграм (тест зон порівнянь К. Бакстера).

До четвертого питання

Опишіть інформативні ознаки, які отримали назву «параметри Кірчера», для кожного каналу, що реєструє поліграф:

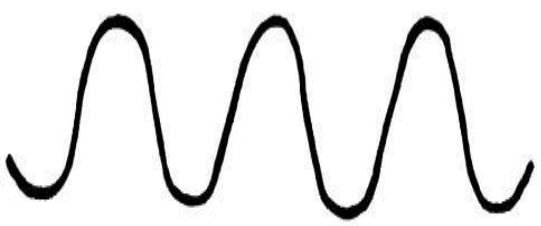

- канал реєстрації дихання;
- канал реєстрації змін електричних характеристик шкіри
- канал реєстрації артеріального тиску;
- канал реєстрації фотоплетизмограми.

До п'ятого питання:

Проаналізуйте характер дихательних кривих, що пред ставлений на

рисунках. Який висновок про дихальну активність досліджуваного повинен зробити поліграфолог, спостерігаючи за відповідною картиною: (табл. 4).

Таблиця 4

	
Рис. 1	Рис. 2

До шостого питання

Зіставте такі інформативні ознаки з каналами, у яких вони реєструються (табл. 5).

Таблиця 5.

Зміна систолічної лінії; Гіпервентиляція; Збільшення обсягу крові; Амплітуда позитивної напівхвилі; Наявність негативної напівхвилі; Зниження обсягу крові; Гіповентиляція; Наявність на позитивній напівхвилі двогорбості; Зміна положення дикротичного зубця; Поява зубчастого сигналу на видиху; Зменшення частот серцебиття	А. Канал реєстрації дихання; Б. Канал реєстрації змін електричних характеристик шкіри; В. Канал реєстрації артеріального тиску; Г. Канал реєстрації плетизмограми
---	--

Тестові завдання

- Форсований вдих на поліграмі – це ...
 - інформативна ознака в каналі дихання;
 - інформативна ознака в каналі шкірно-гальванічної реакції;
 - інформативна ознака в каналі реєстрації фотоплетизмограми;
 - артефакт.
- Реакція на новизну, швидка відповідь нервової системи на ситуативний

подразник, що вимірюється як електричний опір шкіри, -це:

- 1) тонічна шкірна реакція;
- 2) фотоплетизмограма;
- 3) фазична шкірна реакція;
- 4) треморна реакція.

3. Наявність більш, ніж одного дикротичного зубця, є свідченням:

- 1) хвилювання досліджуваного;
- 2) нормального фізіологічного стану людини;
- 3) руху людини під час дослідження;
- 4) інтоксикації організму.

4. Ознаками протидії контролюваного дихання є:

- 1) синхронність дихання;
- 2) систематичне підкашлювання, потягування носом;
- 3) унормована амплітуда дихання;
- 4) зменшення циклів дихання.

5. Вікно реакції для каналу активності центрального кровообігу:

- 1) 2-10 сек
- 2) 5-12 сек
- 3) 3-5 сек
- 4) після 15 с.

Теми рефератів:

1. Аудіовізуальна діагностика особистості.
2. Обґрунтування доцільності та основне призначення міжтестової бесіди.
3. Обмеження «протипоказання» для осіб у виконанні досліджень з використанням поліграфа
4. Ознаки протидії проведення поліграфологічного дослідження
5. Підготовка до проведення спеціального дослідження із використанням поліграфа

Література:

Основна: 1-3

Допоміжна: 2, 3-6, 8-12

Інтернет: 1, 2, 3, 4

Тема № 6. Загальні правила та вимоги до проведення дослідження на поліграфі

Семінарське заняття: Загальні правила та вимоги до проведення дослідження на поліграфі

Навчальна мета заняття: засвоєння етичних принципів роботи поліграфолога, методики організації етапів поліграфної діяльності та специфіки психофізіологічного дослідження, формування обізнаності щодо ергономіки робочого місця поліграфолога,

Кількість годин – 2 години

Ключові слова: етичні принципи поліграфолога, майстерність поліграфолога, комп'ютерний поліграф, робоче місце поліграфолога, етапи

психофізіологічного дослідження на поліграфі.

Навчальні питання:

1. Етичні засади поліграфолога.
2. Комп'ютерний поліграф: його пристрій, переваги та недоліки.
3. Організація робочого місця поліграфолога: загальна характеристика.
4. Етапи спеціального психофізіологічного дослідження: загальна характеристика.
5. Правила написання та оформлення висновку поліграфолога.

Методичні вказівки:

До першого питання

Завдання 1. Перерахуйте основні нормативно-правові акти, що регламентують діяльність фахівця, який займається проведенням психофізіологічних обстежень із застосуванням поліграфа, та дайте їм коротку характеристику в частині, яка безпосередньо стосується обстеження з використанням поліграфа.

Завдання 2. Перерахуйте основні етичні засади професійної діяльності поліграфолога. Дайте їм коротку характеристику та обґрунтуйте доцільність кожного зазначеного принципу щодо організації процедури психофізіологічного обстеження на поліграфі.

До другого питання:

Завдання 3. Опишіть алгоритм встановлення датчиків. Прокоментуйте всі компоненти алгоритмічного блоку.

Завдання 4. Перерахуйте та прокоментуйте ситуації, що унеможлиблюють обстеження із застосуванням поліграфа.

Завдання 5. Охарактеризуйте доцільність застосування поліграфа у діяльності органів внутрішніх справ:

«За»;

«Против».

До третього питання:

Завдання 6. Охарактеризуйте роль і місце психологічного контакту у процедурі обстеження із застосуванням поліграфа стосовно всіх етапів обстеження.

Завдання 7. Розкрийте сутність потенційно можливих результатів перевірки на поліграфі (згідно з міжнародними стандартами):

- DI;
- NDI;
- IN;
- NR.

Завдання 8. Перерахуйте та розкрийте зміст потенційно можливих у поліграфолога помилок у прийнятті рішення щодо результатів перевірки на поліграфі.

До четвертого питання:

Завдання 9. Позначте та прокоментуйте розташування учасників поліграфної перевірки в кімнаті, якщо:

- а) у перевірці беруть участь лише поліграфолог та обстежуваний;

б) у перевірці беруть участь поліграфолог, обстежуваний, перекладач, адвокат (табл. 1).

Таблиця 1

<div><div></div><div>1</div></div>	<div><div></div><div>1</div></div>
А	Б

Цифрою 1 позначено стіл.

Завдання 10. Поясніть, на якому етапі проведення психофізіологічного обстеження із застосуванням поліграфа та з яких причин допускається відмова від його проведення:

- з боку обстежуваного;
- з боку поліграфолога.

Завдання 11. Наведіть обґрунтовані докази на користь відсутності третьої особи на психофізіологічному обстеженні із застосуванням поліграфа. Запропонуйте варіант аргументуючої мови, спрямованої на формування у третьої особи переконання у неприйнятності її присутності на обстеженні.

До п'ятого питання

Завдання 12. Поясніть зміст обов'язкової фрази, якою закінчується дослідження поліграфолога: «Результати психофізіологічних обстежень носять ймовірнісний характер, тому не можуть бути використані як докази. На підставі результатів опитування щодо опитуваного не може бути вжито жодних заходів, що обмежують його законні права та свободи». Сформулюйте обґрунтовані аргументи на користь неприйнятності виключення цієї фрази із висновку.

Завдання 13. Заповніть прогалини та прокоментуйте свою відповідь:

«Оптимальним часом для тестування вважається... половина дня, що зумовлено біологічними ритмами людини».

Тестові завдання

1. Завершіть речення: «Інформацію та матеріали, необхідні для проведення обстеження із застосуванням поліграфу...»:

- 1) поліграфолог видобуває сам;
- 2) надає ініціатор;
- 3) приносить обстежуваний;
- 4) у ній немає необхідності, оскільки обстеження на поліграфі є типовим, тобто однаковим для будь-яких досліджуваних.

2. Очевидним порушенням основних вимог до приміщення щодо перевірки на поліграфі є ...

- 1) звукоізоляція;
- 2) скромність інтер'єру;
- 3) наявність на стіні перед досліджуваним пейзажу;
- 4) оптимальна температура +20 градусів Цельсія.

3. До додаткових датчиків, що реєструють психофізіологічні реакції обстежуваного під час перевірки на поліграфі, відноситься

- 1) датчик нижнього дихання;
- 2) датчик п'єзоплетизмограми;
- 3) датчик артеріального тиску;
- 4) мікрофон.

4. Викресліть зайве: Для забезпечення максимальної об'єктивності дослідження із застосуванням поліграфа суб'єкт дослідження повинен дотримуватися наступних вимог:

- 1) тривалість сну напередодні дослідження має бути не менше 6 годин;
- 2) за дві доби до дослідження не вживати будь-яких алкогольних напоїв;
- 3) у разі приймання ліків, за призначенням лікаря, мати документальне підтвердження;

- 4) допускається наявність легкого кашлю, нежиттю, головного болю.

5. Треті особи можуть бути присутніми на поліграфному дослідженні, якщо вони:

- 1) мають відповідне освіту;
- 2) зацікавлені особини;
- 3) є ініціаторами замовлення;
- 4) є перекладачем (сурдоперекладачем).

Теми рефератів:

1. Оформлення результатів виконаних поліграфологами експертних досліджень та проведених судових експертиз

2. Вплив емоцій на оцінку суджень поліграфолога за результатами виконаних ним досліджень

3. Види та характеристики поліграфів

4. Сьогодення поліграфа та його нормативно-правова регламентація

5. Нормативно-правова регламентація діяльності діяльності використання комп'ютерного поліграфа за рубежом

Література

Основна: 1-3

Допоміжна: 2,3-6,8, 9, 11, 12

Тема № 7. Порядок проведення перед та післятестової бесіди.

Семінарське заняття: Тематичне спілкування поліграфолога з обстежуваними в ході поліграфного дослідження.

Навчальна мета заняття: сформулювати вміння будувати діалогічну розмову з обстежуваним в процесі перед-, після- та міжтестового дослідження (на прикладі скринінгового дослідження).

Кількість годин – 2 години

Ключові слова: передтестова бесіда, міжтестова бесіда, післятестова бесіда, опитування, усне мовлення.

Навчальні питання:

1. Основні вимоги до проведення передтестової бесіди.
2. Вимоги та обмеження до проведення міжтестової бесіди.

3. Правила проведення післятестової бесіди

Методичні вказівки:

Завдання 1. Виділіть основні смислові складові передтестової бесіди. Розкрийте їх зміст (на основі пропонованого варіанту).

Завдання 2. У формі прямого мовлення продемонструйте варіант інструктажу досліджуваного, що проводиться поліграфологом безпосередньо перед тестуванням на поліграфі.

Завдання 3. В формі прямого мовлення запропонуйте варіант проведення післятестової бесіди.

Завдання 4. Запропонуйте запитання, які доцільні для проведення міжтестової бесіди. Окресліть теми, які не можна піднімати в міжтестовій бесіді.

Тестові завдання

1. Сутність якогось етапу обстеження на поліграфі розкривається цим положенням: невід'ємною частиною обстеження із застосуванням поліграфа, від грамотності проведення якої майже повністю залежить ефективність усієї процедури, є ...

- 1) етап обробки та аналізу результатів;
- 2) етап написання звіту;
- 3) етап тестування;
- 4) передтестова розмова.

2. До функцій передтестової бесіди не відносять:

- 1) попередня оцінка даних;
- 2) з'ясування ступеня усвідомленості досліджуваного про подію, стосовно якої проводиться дослідження;
- 3) встановлення психічного контакту з досліджуваним;
- 4) обговорення с з досліджуваним теми події і конкретних питань, які будуть задаватися йому в процесі досліджування за допомогою поліграфу.

3. Що не входить в перелік можливих тем післятестової бесіди:

- 1) профілактична розмова щодо неухильного дотримання дисципліни;
- 2) пояснення того, що в установі проводяться періодичні поліграфічні перевірки;
- 3) переконання обстежуваного в необхідності зізнання у фактах, вчинках, які виявилися під час обстеження;
- 4) пояснення реакцій обстежуваного на питання поліграфічного обстеження.

4. Під час проведення усіх видів тематичних бесід поліграфологу категорично забороняється:

- 1) заповнювати паузи, які виникають під час дослідження;
- 2) розмову вести без зверхності, рівним тоном, без емоційних відтінків;
- 3) спрямовувати розмову в конструктивне русло, корегувати поведінку обстежуваного;
- 4) переривати обстежуваного в тому випадку, коли є невідповідність інформації, яку надає обстежуваний і тією, яка надана замовником.

5. Якщо обстежуваний намагається порушити інструкції, замасковує

прояв значимої реакції кашлем, сміхом, рухами тощо, то поліграфолог

- 1) проводить передтестову бесіду;
- 2) проводить міжтестову бесіду;
- 3) проводить післятестову бесіду;
- 4) нічого не робить.

Теми рефератів:

1. Міжнародна практика використання поліграфа
2. Взаємозв'язок поліграфології з іншими галузями знань
3. Професійна компетентність у діяльності поліграфолога
4. Морально-етичні засади діяльності поліграфолога

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення занять.

Основна: 1-3

Допоміжна: 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9

Тема № 8. Методики проведення дослідження на поліграфі.

Семінарське заняття: Методичні аспекти побудови питань та тестів для психофізіологічних досліджень на поліграфі

Навчальна мета заняття: формування вмінь будувати питання та складати тестові батареї для психофізіологічних досліджень на комп'ютерному поліграфі.

Кількість годин – 2 години

Ключові слова: позатематичне питання, питання керованої боротьби, опитувальник, дистрактори, значимий стимул, контрольне питання (питання порівняння), методика, нейтральне питання, перевірочне (релевантне, значиме) питання, перевірочні тести, симптоматичне питання, службові тести, стимул, тест.

Навчальні питання:

1. Види питань, що ставляться в процесі психофізіологічного дослідження.
2. Загальні вимоги до формулювання питань.
3. Специфіка формулювання: нейтральних, перевірочних питань, питань порівняння їх призначення, специфіка формулювання.
4. Поняття методики і теста в контексті проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа.
5. Методика виявлення прихованої інформації, її переваги і недоліки: формулювання питань, формування тестів, порядок проведення тестування.
6. Службові тести та їх роль в забезпеченні методичної коректності процедури дослідження.

Методичні вказівки:

Завдання 1. Розкрийте значення нейтрального питання у структурі тестів під час проведення психофізіологічного обстеження із застосуванням поліграфа. Наведіть приклади нейтральних питань (щонайменше п'ять).

Завдання 2. Розкрийте значення і роль перевірочного питання у структурі тестів під час проведення психофізіологічного обстеження із застосуванням

поліграфа. Наведіть приклади перевірочних питань (щонайменше п'ять).

Завдання 3. За запропонованим форматом визначте вид тесту та методику, базовий логічний принцип якої цей тест реалізує

(тут: Н – нейтральне питання, П – перевірочне питання, ПП – харчування порівняння). Коротко охарактеризуйте специфіку цього тесту:

НВ ;

НВ;

ПП;

ПВ;

НВ;

ПП;

ПВ;

НВ;

ПП (позатематичне питання).

Завдання 4. Сформулюйте питання стимулюючого цифрового тесту невідомого рішення з урахуванням властивого такому тесту формату. До якої категорії тестів, з точки зору виконуваної ними під час поліграфної перевірки функції, відносяться тести, що стимулюють. Відповідь поясніть.

Завдання 5. Розкрийте зміст основних принципів, що визначають підбір стимулів для проведення обстеження із застосуванням поліграфа:

- принцип однорідності;
- принцип специфічності ознак, що містяться в стимулах;
- принцип рівномірності вигаданих стимулів.

Завдання 6. За запропонованими у таблиці позиціями охарактеризуйте запропоновані види питань порівняння (контрольних питань), що використовуються під час поліграфних перевірок (табл. 1).

Таблиця 1

Вид питання порівняння (контрольне питання)	Роль і зміст питання порівняння (контрольного питання)	Приклад питання порівняння (контрольного питання) (не менше трьох)
Симптоматичне контрольне питання		
Випереджаюче виключаюче контрольне питання		
Невиключне контрольне питання		
Невипереджаюче виключне контрольне питання		
Питання порівняння «керованої» нещирості		

Завдання 7. Охарактеризуйте призначення кожного питання у запропонованому тесті перевірки налаштування чутливості приладу. Визначте, до якої групи тестів (службові чи перевірочні) належить цей тест. Сформулюйте його призначення:

1. НВ;
2. НВ;
3. Дайте відповідь: $6 \times 8 - 13$;
4. Ви приймали сьогодні які-небудь ліки або препарати?
5. Відносно майбутнього тестування, Ви маєте намір відповідати правдиво на всі питання?

Завдання 8. За запропонованим форматом визначте вид тесту та методику, базовий логічний принцип якої цей тест реалізує (тут: Н – нейтральне питання, П – перевірочне питання).

Коротко охарактеризуйте специфіку цього тесту:

НВ (апріорно фіктивна ознака);

0. ПВ;
1. ПВ;
2. ПВ;
3. ПВ;
4. ПВ;
5. ПВ;
6. ПВ;
7. ПВ;
8. ПВ (в якомусь іншому місті?)

Завдання 9. Відповідно до особливостей методики виявлення прихованої інформації розташуйте запропоновані перевірочні питання в запитальнику в порядку їх ймовірного пред'явлення:

1. «Щодо способу вбивства, П. була...»;
2. «Де на дворі була кинута сумочка П.»;
3. «З якої тканини був плащ, у який була одягнена П.»;
4. «Хоча раз у своєму житті Ви вчиняли будь-які злочини, за які не були покарані»;
5. «За часом злочин було скоєно»;
6. "У момент вбивства П. була одягнена ...";
7. «Скільки цигарок викурих злочинець на тому місці, де залишив П.»;
8. «Що злочинець забрав у П.»;
9. «На якій вулиці була кинута сумочка, яку злочинець забрав у П.»;
10. «Зброєю вбивства П. був...»;
11. «Що ще злочинець зробив на тому місці, де залишив П.».

Завдання 10. Визначте, які вимоги до формулювання питань порушені в запропонованих прикладах. Відповідь прокоментуйте (табл. 2).

Таблиця 2

Приклад питання	Порушена вимога
Коли Ви вийшли з дому в минулу суботу?	
Крім вказаних Вами двох ситуацій вживання наркотиків, Ви ще спеціально вживали якісь тяжкі наркотичні препарати за останні п'ять років?	
Пропавші гроші взяли і сховали у себе Ви?	
Ви ніколи не пробували наркотики?	
Вам важко вдарити людину?	
Признайтеся, що це саме Ви вкрали планшет з кабінету П.?	
Ви мали намір вкрати пропавший телефон?	
Ви вкрали гроші 24 жовтня між 14-ою і 15-ою годинами?	
Це Ви вкрали гроші з ящика столу?	
Ви будете брати взятки, коли влаштуєтеся на роботу?	
Ви любите свою дружину?	

Завдання 11. По визначеним в таблиці позиціям охарактеризуйте специфіку основних методик, тести яких широко використовуються в процесі поліграфних перевірок (табл. 3).

Таблиця 3

Позиції	Методика питань порівнянь	Методика виявлення прихованої інформації
Характер ознак, на яких базується методика		
Вимоги до ознак		
Основний принцип методики		
Переваги методики		
Недоліки методики		

Завдання 12. Розкрийте зміст правил оцінки реакції К. Бакстера, що сформульовані ним для розрахунку в тесті зон порівняння, і пояснить, які з них можна не враховувати в роботі з сучасними поліграфами:

1. «Або-або»;
2. «Не збільшення»;

- 3.«Штраф за відповідь «ДА» в зеленій зоні»;
- 4.«Зміна посилення»;
- 5.«Своєчасність реакції»;
- 6.«Випереджаюча реакція»;
- 7.«Відсутність реакції засобами дедукції»;
- 8.«Затримка відтворення реакції по кардіоканалу»;
- 9.«Мінімальна відсутність реакції»;
- 10.«Вертикальне падіння базальної лінії КГР»;
- 11.«Неправильне використання зеленої зони»;
- 12.«Зміна середньої тенденції показника»;
- 13.«Присутність реакції засобами дедукції»
- 14.«Відповідність колиничного циклу»;
- 15.«Інтервал питання»;
- 16.«Чистота сигналу»;
- 17.«Сила реакції»;
- 18.«Реакція на прослуховування або спотворення під час прослуховування»;
- 19.«Реакція під час відповіді або спотворення результату»;
- 20.«Тенденція стабілізації артеріального тиску»;
- 21.«Кластер с екстрастолю».

Завдання 13. Наведіть приклади перевірочних питань відповідно до їх функціонального призначення (табл. 4).

Таблиця

Тип перевірочного питання	Приклад питання
Перевірочне питання прямої дії	
Перевірочне питання непрямої дії	
Довідкове перевірочне питання	
Перевірочне питання на знання злочинця	

Завдання 14. Прокоментуйте думку П. Прукса про розподіл тестів, які використовують при перевірках на поліграф, на дві основні групи: «прямі» і «непрямі» тести.

Завдання 15. Заповніть прогалини у вислові :

«У тесті «зон порівняння» К. Бакстер використовував маркування кольором, де ... питання складають червону зону, ... питання віднесені до зеленої зони, ... питання формують чорну зону, ... питання віднесені до білої зони. Запитання ... зони отримали назву питань внутрішнього контролю. Питання... зон називають питаннями зовнішнього контролю.»

Завдання 16. Визначте вид контрольного питання (питання порівняння) (табл. 5).

Таблиця 5.

Питання	Вид контрольного питання (питання порівняння)
Під час служби в армії Ви здійснювали які-небудь крадіжки?	
Не торкаючись даного факту, Ви здійснювали які-небудь кримінальні злочини?	
За час навчання в університеті Ви привласнювали собі якесь чуже майно?	
Ви коли небудь обманювали тих, хто Вам довіряв?	
Ви боїтесь, що я задам Вам питання, яке ми не обговорювали?	
Ви боїтесь, що я зроблю помилкові висновки?	
Ви бажаєте, щоб я зробив помилкові висновки?	
Ви коли небудь здійснювали щось, за що Вас можна було б арештувати?	

Тестові завдання

1. У якому з перерахованих тестів використовується вступне питання у наступному формулюванні «Ви розумієте, що я ставитиму тільки ті питання, які ми з Вами обговорили»?

- 1) тест змішаного типу;
- 2) тест зон порівняння До. Бакстера;
- 3) тест на знання винного;
- 4) тест зон порівняння Юта.

2. Залежно від завдань, що вирішуються з їх допомогою, тести поділяються на різні типи. Якого типу тестів немає?

- 1) одноаспектні;
- 2) багатоаспектні;
- 3) однотемні;
- 4) змішані.

3. До службових тестів належить ...

- 1) тест зон порівняння До. Бакстера;
- 2) тест піку напруги;
- 3) цифровий тест невідомого рішення;
- 4) тест зон порівняння Юта.

4. Тест загальних контрольних питань призначений для ...

- 1) звуження кола підозрюваних під час проведення кримінальних розслідувань та службових розглядів;
- 2) з'ясування ступеня поінформованості обстежуваного з будь-якої однієї

теми;

3) дії в ситуаціях відсутності у поліграфолога точних даних щодо розслідуваного злочину;

4) виявлення індивідуального симптомокомплексу та його динаміки в ході тестування.

5. Функціональним призначенням якого виду тестів є адаптація обстежуваного до обстеження із застосуванням поліграфа, оцінка загальної реактивності обстежуваного, стабілізація динаміки фізіологічних показників, зміцнення впевненості сумлінного обстежуваного в ефективності методу, нормалізація його психофізіологічного стану, підвищення якості на обстежуваного ...

1) тест загальних контрольних питань (ТЗКП);

2) стимуляційно-адаптаційний тест (САТ);

3) тест змішаного типу (ТЗТ);

4) тест піку напруги (ТПН)

Теми рефератів:

1. Сучасні дослідження в сфері судової психофізіології

2. Оперативні техніки підвищення надійності тестів.

3. Аналіз динаміки значущості тестів під час дослідження.

4. Види тематичного спілкування поліграфолога.

5. Особливості провадження поліграфних досліджень за кримінальними справами.

Література

Основна: 1-3

Допоміжна: 2, 3-6, 8, 9, 11, 12

Тема № 9. Проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа

Семінарське заняття: Методика психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфу

Навчальна мета заняття: відпрацювання методики проведення і аналізу результатів психофізіологічних досліджень з застосуванням поліграфу; розуміння показників протидії на основі аналізу поліграм.

Кількість годин – 2 години

Ключові слова: артефакт, базова лінія (ізолінія), час реакції, латентний період, міри протидії, параметри Кірчера, поліграма, післядія, протидія, реакція, симптомокомплекс, фон.

Навчальні запитання:

1. Достовірність результатів психофізіологічного обстеження з використанням поліграфа.

2. Протидія психофізіологічним обстежень.

3. Особливості різних способів протидії психофізіологічним обстеженням: психічні, фізичні, фізіологічні, фармакологічні та ін, їх виявлення та нейтралізація.

4. Алгоритм аналізу та оцінки поліграм, отриманих засобами методики

перевірочних та нейтральних питань.

5. Алгоритм аналізу та оцінки поліграм, отриманих засобами методики виявлення інформації, що приховується.

6. Алгоритм аналізу та оцінки поліграм, отриманих засобами методики питань порівняння (методики контрольних питань).

7. Критерії оцінки ефективності психофізіологічних досліджень з використанням поліграфу

Методичні вказівки:

Завдання 1. Опишіть загальний алгоритм аналізу та оцінки зареєстрованих даних щодо поліграми. Прокоментуйте специфіку та умови здійснення якісної, автоматичної, бальної та метричної оцінки поліграм у контексті їхньої необхідності для складання висновку.

Завдання 2. Охарактеризуйте систему обліку, що використовується в тесті порівняння зон штату Юта (одноаспектний), використовуючи запропоновану нижче схему:

Завдання 4. Заповніть прогалини: «У процедурі психофізіологічного обстеження за реакцію приймаються зміни фізіологічного показника, що виникли у секундному інтервалі після дії стимулу. За реакцію не приймаються зміни, що виникли після ... секунд».

Завдання 5. Проаналізуйте поліграми, отримані за результатами проведення стим-тесту на ім'я, застосовуючи якісний та бальний аналіз.

Пред'явлення 1.

Пред'явлення 2

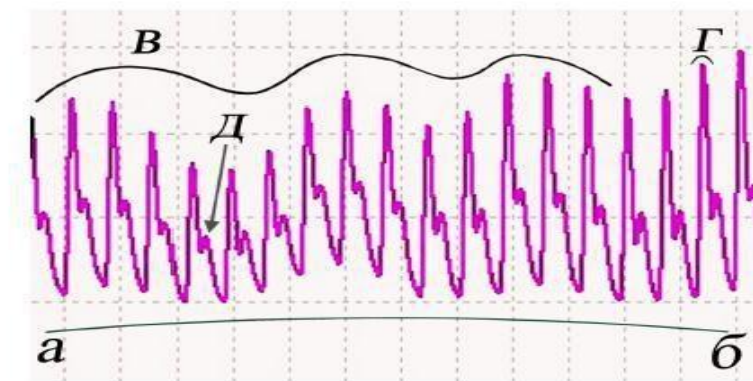

Завдання 6. Заповніть прогалини: «Латентний період реакції становить: каналом шкірно-гальванічної реакції – ... сек; по кардіоканалу – ...; респіраторним каналом – ... сек».

Завдання 7. Визначте, які характеристики плетизмограми вказують буквені позначення малюнку:

- ☐ а-б –;
- ☐ В –;
- ☐ Г –;
- ☐ Д –.

Завдання 8 . Прокоментуйте тезу: «Збільшення числа функцій, що реєструються, ускладнює процедуру тестування і нічого не додає з точки зору валідності і надійності одержуваних результатів».

Тестові завдання:

1. Оцінка точності поліграфної перевірки складається з :
 - 1) майстерності і років практикування поліграфолога;
 - 3) точності і якості вимірювань фізіологічних реакцій, що

перевіряється;

2) точності інтерпретації отриманих даних безпосередньо експертом-поліграфологом;

4) усіх вказаних показників.

2. Звіт поліграфолога надається:

1) правоохоронним органам;

2) досліджуваній особі;

3) особі-замовнику;

4) керівнику досліджуваної особи.

3. В якому рядку перелічено критерії ефективності дослідження з використанням подліграфу:

1) валідність і надійність;

2) екологічність; прогностичність;

3) констуйованість, надійність;

4) екологічність і надійність

4. Який вид протидії описано в наступному варіанті: Виконання в умі досліджуваним під час поліграфного дослідження арифметичних дій, промовляння подумки молитви – це:

1) формакологічна протидія;

2) психологічна протидія;

3) психічна протидія;

4) фізіологічна протидія.

5. Висновок поліграфолога повинен:

1) містити пояснення усіх вагомих психофізіологічних реакцій;

2) містити пояснення психофізіологічних реакцій на питання замовника;

3) містити відповіді на вагомі реакції питань замовника;

4) усі відповіді вірні.

Література:

Основна: 1-3

Допоміжна: 2, 3-6, 8, 9, 11, 12

4. Рекомендована література

Основна:

1. Ващук О.П. Поліграфологічна та психофізіологічна діагностика особистості: навч.-метод. посібник. Одеса: «Юрид. літ.», 2016. 84 с.

2. Застосування комп'ютерних поліграфів при професійному кадровому відборі до правоохоронних органів України : метод. посіб. / Мотлях О.І., Корж Є.М., Куценко Д.В. – Київ : Освіта України, 2019. 144 с.

3. Основи поліграфології [Текст] : лекц. курс / Мотлях О.І. К. : Нац. академ. внутр. справ Освіта України, 2019. 46 с.

Допоміжна:

1. Біленчук П. Д. Аудіовізуальна психофізіологічна діагностика людини / Біленчук П. Д., Мотлях О. І., Рибальченко О. М., Усіков І. П. Київ, 2014. 420 с.

2. Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7-8 лист. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 244 с.

3. Макарчук, М.Ю., Куценко, Т. В., Кравченко В.І., Данилов С.А. Психофізіологія: навчальний посібник. К. : ООО «Інтерсервіс» , 2014. 329 с.

4. Методи і засоби для тестування оператора поліграфа : монографія С. М. Злепко, С. В. Тимчик, Р. С. Белзецький, Л. Г. Коваль. Вінниця : ВНТУ, 2014. 168 с.

5. Морозов О. М. Психологія особистості: оперативно-аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. / О. М. Морозов. Київ : Паливода А. В., 2014. 328 с.

6. Морозова Т.Р. Поліграфологія: підручник / Р. М. Морозова. – Харків: «Естет Право», 2019. 478с.

7. Морозова Т.Р. Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях: монографія /за наук. О.М. Морозова. Київ: Алерта. 2023. 472с.

8. Мотлях О. І. Поліграф: наукова природа походження, нормативно-правове регулювання та допустимі межі застосування. Київ : Освіта України, 2014. 394 с.

9. Мотлях О. І. Поліграфні тести в експертній практиці // Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 2. С. 219-224.

10. Мотлях О.І., Костюк В.Л., Куценко Д.В. Психофізіологічні дослідження з використанням поліграфа в практиці розслідування злочинів : метод. Рекомендації ; МВС України, Нац. акад. внутр. Справ. Київ : Нац. акад. внутр. Справ, 2016. 70 с.

11. Професійна компетентність поліграфолога: метод. Посібн. практики / Мотлях О.І, Куценко Д.В. К: Нац.акад.внутр.справ, 2023. 71с.

Нормативно-правові акти:

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05. 04. 2001 р. № 2341-III із змін., Редакція від 28.04.2023, підстава - 2997-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України: Наказ МВС України № 920 від 13.11.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text>

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Всеукраїнська організація поліграфологів URL: <https://polygraph.ua/istorija-poligrafa/>

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/>.

3. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України <https://mvs.gov.ua/>

4. Офіційний сайт Національної поліції України <https://www.npu.gov.ua/>

5. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. URL: <https://expertize-journal.org.ua/>